İmparatorluk Başkentinden Cumhuriyet'in Modern Kentine: Henri Prost'un İstanbul Planlaması 1936-1951

From the Imperial Capital to the Republican Modern City: Henri Prost's Planning of İstanbul 1936-1951

İSTANBUL
ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ

İmparatorluk Başkentinden
Cumhuriyet'in Modern Kentine:
Henri Prost'un İstanbul Planlaması
(1936-1951)

From the Imperial Capital to the
Republican Modern City:
Henri Prost's Planning of İstanbul
(1936-1951)

İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Katalogları 7
İstanbul Research Institute Catalogues 7

İstanbul, Nisan / April 2010

ISBN

KATALOG / CATALOGUE

Editörler / Editors: Pierre Pinon, F. Cânâ Bilsel
Danışman / Consultant: M. Baha Tanman
Yayın Koordinatörleri / Publication Coordinators:
Zeynep Ögel, Gülru Tanman
Arşiv Araştırması / Archival Research:
İrfan Dağdelen (İstanbul Atatürk Kitaplığı / İstanbul Atatürk Library)
Çeviriler / Translations: Cem Akaş, Esra Özdoğan, Melis Şeyhun
Katalog Tasarımı / Catalogue Design: TUT Ajans

Renk Ayrımı ve Baskı / Color Separation and Printing:
Mas Matbaacılık A.Ş.
Hamidiye Mah., Soğuksu Cad. No.3 Kağıthane – İstanbul
0212 2941000 - info@masmat.com.tr

Bu katalog, 3 Mayıs 2010 tarihinde Suna ve İnan Kıraç Vakfı İstanbul Araştırmaları Enstitüsü'nde açılan, *İmparatorluk Başkentinden Cumhuriyet'in Modern Kentine: Henri Prost'un İstanbul Planlaması (1936-1951)* sergisi için hazırlanmıştır.

This catalogue has been prepared for the exhibition *From the Imperial Capital to the Republican Modern City: Henri Prost's Planning of İstanbul (1936-1951)* opening on May 3, 2010 at the Suna and İnan Kıraç Foundation İstanbul Research Institute.

© Suna ve İnan Kıraç Vakfı İstanbul Araştırmaları Enstitüsü
© Suna and İnan Kıraç Foundation İstanbul Research Institute

Meşrutiyet Cad. No.47, 34443 Tepebaşı – İstanbul
www.iae.org.tr

SERGİ / EXHIBITION

Küratörler / Curators: Pierre Pinon, F. Cânâ Bilsel
Danışman / Consultant: M. Baha Tanman
Sergi Koordinatörleri / Exhibition Coordinators:
Zeynep Ögel, Gülru Tanman
Sergi Asistanı / Exhibition Assistant: Erkan Bora
Grafik Tasarım / Graphic Design: TUT Ajans
Çeviri / Translation: Melis Şeyhun

İmparatorluk Başkentinden Cumhuriyet'in Modern Kentine: Henri Prost'un İstanbul Planlaması (1936-1951)

From the Imperial Capital to the Republican Modern City: Henri Prost's Planning of İstanbul (1936-1951)

İSTANBUL
ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ

İÇİNDEKİLER
CONTENTS

Giriş
Introduction
M. Baha Tanman & F. Cânâ Bilsel 8

Henri Prost: Paris'ten Roma'ya, Fas'tan İstanbul'a
Henri Prost: From Paris and Rome to Morocco and İstanbul
Pierre Pinon 15

Büyük Peyzajlardan Metropollere: Henri Prost
From Grand Landscapes to Metropolises: Henri Prost
Jean-Louis Cohen 49

Henri Prost'un Şehirciliği ve İstanbul'un Dönüşümleri
The Urbanism of Henri Prost and the Transformations of İstanbul
Pierre Pinon 73

Henri Prost'un İstanbul Planlaması (1936-1951): Nazım Planlar ve Kentsel Operasyonlarla Kentin Yapısal Dönüşümü
Henri Prost's Planning Works in İstanbul (1936-1951): Transforming the Structure of a City through Master Plans and Urban Operations
F. Cânâ Bilsel 101

İstanbul'da Modern Bir Pay-ı Taht: Prost Planı Çerçevesinde Menderes'in İcraatı
The Making of a Modern Pay-ı Taht in İstanbul: Menderes' Executions after Prost's Plan
İpek Yada Akpınar 167

Fotoğraflardaki İstanbul - "Arşiv İçinde Arşiv"
İstanbul in Photographs - "Archive within Archive"
Vlada Filhon & Holy Raveloarisoa 201

Prost Arşivi
The Prost Archives
David Peyceré 213

Mimar ve Şehircilik Uzmanı Aron Angel'le Söyleşi
Interview with Architect and Town Planner Aron Angel
Mathilde Pinon-Demirçivi 219

Katalog Catalogue 233

Ayasofya
Hagia Sophia
Pierre Pinon 235

İstanbul Avrupa Ciheti Nazım Planı, 1937
European Side of İstanbul Master Plan, 1937
F. Cânâ Bilsel 245

Atmeydanı ya da "Büyük Cumhuriyet Meydanı" ve Adalet Sarayı
Atmeydanı (Hippodrome) or "The Great Republican Square" and "The Palace of Justice"
Pierre Pinon 279

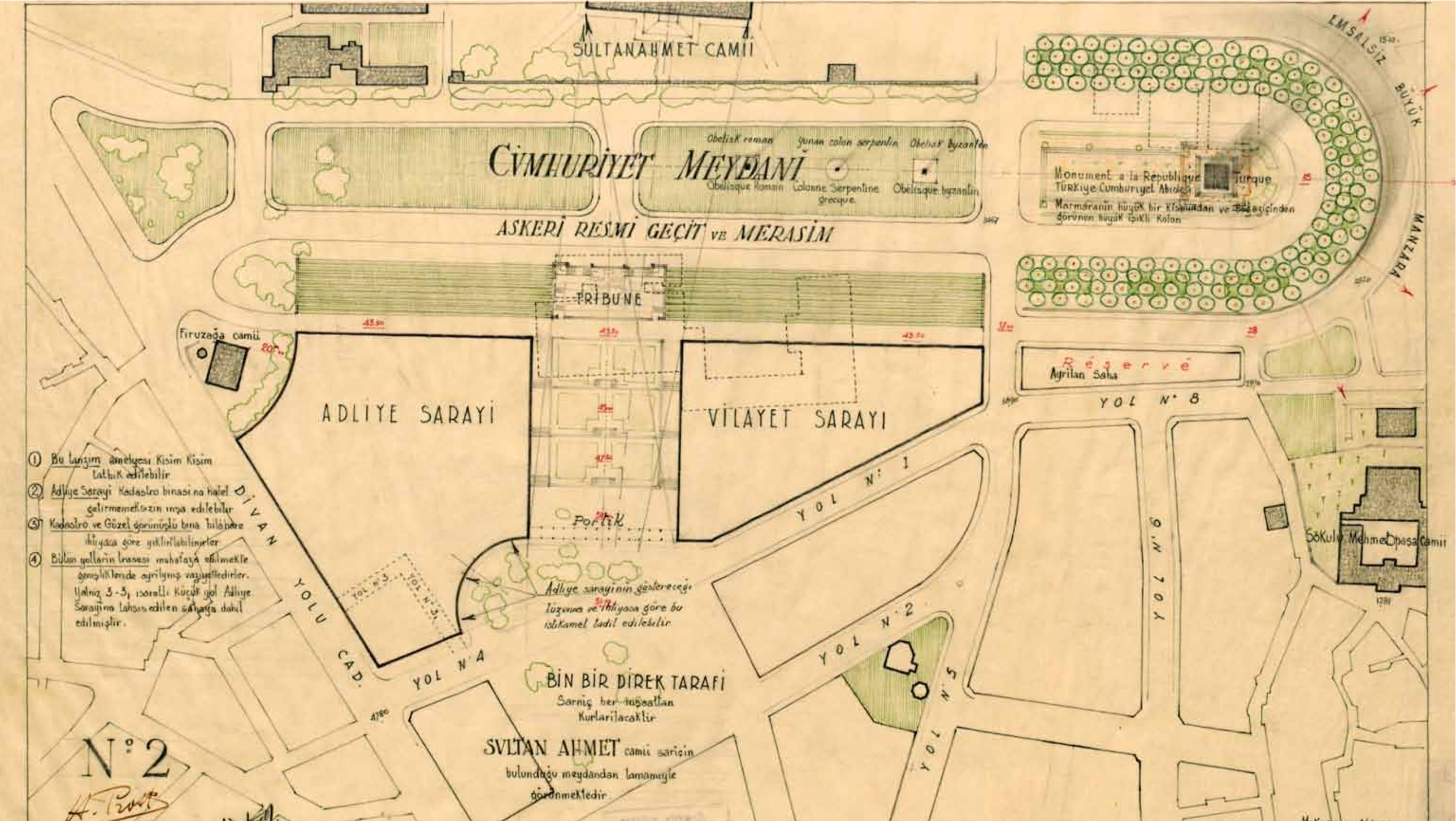
Arkeoloji Parkı
The Archaeological Park
Pierre Pinon 289

Atatürk Bulvarı ve Fatih Meydanı
Atatürk Boulevard and Fatih Square
Pierre Pinon 305

Kapalıçarşı Çevresi ve Eminönü Meydanı
The Grand Bazaar Area and Eminönü Square
Pierre Pinon 319

Kentsel Ulaşım ve Metro Projesi
Urban Transportation and the Metro Project
F. Cânâ Bilsel 337

Serbest Sahalar: Parklar, Geziler, Meydanlar...
Espaces Libres: Parks, Promenades, Public Squares...
F. Cânâ Bilsel 349

SULTANAHMET CAMII
CUMHURIYET MEYDANI
Obelisque Romain
Colonne Serpentine grecque
Obelisque byzantin
ASKERI RESMI GEÇIT VE MERASIM
TRIBUNE
Firuzağa camii
ADLIYE SARAYI
VILAYET SARAYI
Portik
Monument a la Republique
TÜRKiye Cumhuriyet Abidesi
Turque
Marmaranin büyük bir kisimdan ve Boğaziçinden
Görünen büyük işikli Kafon
Réserve
Ayrilan Saha
YOL N° 8
YOL N° 1
YOL N° 2
YOL N° 3
YOL N° 3'
YOL N° 4
YOL N° 5
YOL N° 6
DIVAN YOLU CAD.
BÜYÜK LIMSALSIZ
MANZARA
Sökulu Mehmet Paşa Camii
1281
Adliye sarayinin gösterecegi
tüzünce ve ihtiyaca göre bu
istikamet tadil edilebilir
BIN BIR DIREK TARAFI
Sariç her tasaatlan
Kurtarilacaktir
SULTAN AHMET camii sariçin
bulunduğu meydandan tamamiyle
görünmektedir
① Bu tanzim ameliyesi Kisim Kisim
tatbik edilebilir
② Adliye Sarayi Kadastro binasina halel
getirmemek üzere inşa edilebilir
③ Kadastro ve Güzel görünüşlü bina bilahare
ihtiyaca göre yiktirilabilirler
④ Bütün yollarin hrasesi muhafaza edilmekle
genişliklerde ayrilmiş vaziyetledirler.
Yalniz 3-3, isaretli Küçük yol Adliye
Sarayina tahsis edilen sahaya dahil
edilmiştir.
N° 2

Katalog
Catalogue

Serbest Sahalar: Parklar, Geziler, Meydanlar...

Espaces Libres: Parks, Promenades, Public Squares...

F. Cânâ Bilsel

20. yüzyılın ilk yarısında gelişen şehircilik yaklaşımlarında yeşil alanlar, “sağlıklı kentler” yaratmanın olmazsa olmaz koşulu olarak görülmüştür. Prost’un raporlarında sıklıkla kullandığı serbest sahalar (*les espaces libres*) kavramı parklar, gezi parkları, gezinti yolları, manzara terasları, meydanlar, bulvarların yanı sıra, spor alanları dahil tüm kamusal açık alanları içermektedir. Avrupa Ciheti Nazım Planı’nda, biri tarihi yarımadada, diğeri ise kuzeydeki yeni gelişme alanlarının merkezinde iki büyük park, gerek çevrelerindeki kentsel çevreyi dönüştürmek üzere planlanmış alanlar olarak, gerek programları ile dikkat çekmektedir. Bunlar şehirci tarafından “1 No.lu park” ve “2 No.lu park” olarak adlandırılmıştır. Tarihi yarımadada Yenibahçe Vadisi boyunca uzanan 1 No.lu park yanında, Sarayburnu’ndan Küçük Ayasofya’ya kadar olan alan bütünüyle “Arkeolojik Park”a ayrılmış, Gülhane Parkı’nın devamında bir manzara terası ve kıyıda gezinti alanının öncelikle düzenlenmesi öngörülmüştür. Prost’un raporlarında betimlediği parklar, gezi parkları (*les esplanades*),

Green areas were regarded as an indispensible prerequisite of creating “healthy cities” in the town planning approaches developed during the first half of the 20th century. Yet, the notion of free spaces (*les espaces libres)* that Prost frequently used in his reports encompassed all public open spaces, including parks, promenades, esplanades, panoramic terraces, boulevards, as well as sports areas. In the İstanbul European Side Master Plan, large parks at the heart of the Historic Peninsula and the new development areas in the north stood out both as areas intended for the transformation of the urban environment around them and with their individual programs. Prost referred to these areas as “Park No. 1” and “Park No. 2.” On the Historic Peninsula, the Park No. 1 streched along the Yenibahçe Valley, while the area extending from Sarayburnu to Little Hagia Sophia (the Church of St. Sergius and Bacchus) was entirely allocated to the “Archaeological Park”. The creation of a panoramic terrace in the continuation of Gülhane Park and a prome-

gezinti yolları (*les promenades*), manzara terasları (*les belvédères*) ve meydanlar (*les places et les squares*) çağdaş bir kent yaşamını destekleyecek kamusal alanlar olarak tasarlanmışlardır.

1 No.lu Park

Henri Prost, 1937 tarihli Eski İstanbul Nazım Planı'nda, kara surlarından Aksaray'a doğru, Bayrampaşa (antik Lykos) Deresi boyunca uzanan vadiyi, tüm kente hizmet edecek olan büyük bir park alanı olarak tanımlamıştır. Tarihte olduğu gibi 1930'larda da, verimli bir toprağı olan bu vadi tabanı bostanlarla kaplıdır. Prost, başlangıçta kara surlarının her iki yanında olduğu gibi bu alanda da bu işlevin sürdürülerek çevrede mevcut dar gelirli gruplar ve yeni oluşturulacak işçi mahalleleri için küçük bahçeler halinde düzenlenmesini önermiştir. Bu, kimi Avrupa kentlerinde varolan bir uygulamadır ve İstanbul'da tarihsel olarak süregelen bir kültürel ve ekonomik pratiğin devam ettirilmesi anlamını taşımaktadır. Ancak belediye yetkililerinin istekleri bu alanın bir kültürpark olarak planlanması yönündedir. İzmir'de Kültürpark'ın 1936 yılında kullanıma açıldığı dikkate alınırsa, İstanbul'da da benzer bir parkın bu alanda oluşturulmak istenmiş olması olasıdır. İzmir'de Kültürpark, Moskova'daki Gorki Parkı'nda yapılan incelemelerden sonra, bu park örnek alınarak planlanmıştır. Prost'un referansları ise daha çok, Paris'teki *Jardin des Plantes* gibi, büyük Avrupa kentlerindeki botanik ve hayvanat bahçelerini, doğa tarihi müzelerini içeren büyük parklardır. Ona göre bu alan, seçilecek uygun ağaçlarla Londra'daki Kiew Garden ile karşılaştırılabilecek güzellikte bir park haline getirilebilir.[1] Bu parkta halk eğitimine yönelik olarak, bir botanik bahçesi ve bir hayvanat bahçesi ile jeoloji, mineraloji, zooloji vb. doğabilimleri ve doğa tarihi sergilerinin yer alması düşünülmüştür. Ancak, şehircinin 1941 tarihli bir raporunda Yenibahçe Vadisi'nin, alanın mikroklimaası, diğer bir deyişle sıcaklık ve yüksek nem oranı nedeniyle konut yerleşiminden çok, bir yeşil alan olarak düzenlenmesi gerektiği yönündeki vurgusu, bu alanın yerleşime açılması yönünde kimi taleplerin o dönemde de varolduğu izlenimini uyandırmaktadır.[2]

1 No.lu park alanı, 1/2000 ölçekli "Aksaray ile Edirnekapı ve Silivrikapı Surları arasında kalan mahalleleri içeren plan"da, Nazım Plan'dan daha ayrıntılı bir biçimde düzenlenmiştir, fakat bu da bir park tasarımı planı değildir (Şek. 1).

Vatan Caddesi (Nazım Plan'da 13 No.lu yol), parkın girişini oluşturan daire biçimli anıtsal meydanda (20 no.lu meydan) son bulmakta, bundan sonra parkın ana eksenini oluşturan bir gezi (*esplanad*) biçiminde surlara doğru yönelmektedir.[3] Şehirci, parkın içerisinde yer alan tarihi yapıların restore edilerek kullanılmasını ve birer pitoresk öge olarak korunmasını düşünmüştür. Bunlar arasında Prost, Mimar Sinan'ın bir eseri olduğu halde harabe halinde bulunan Sultan Selim Medresesi'ne (Şek. 2) ve bir Bizans kilise yapısı olan Fenari İsa Camii'ne (bkz. s. 207, Şek. 9) özellikle dikkat çekmektedir.[4] Bizans yapısının bir arkeolojik ve pitoresk yapı olarak ele alınırken medrese yapısının doğa tarihi ile ilgili koleksiyonların sergilenmesi için kullanılabileceği görüşündedir. Parkın dışında kalan Murat Paşa Camii ise, parkın girişinden Aksaray'a doğru bakıldığında, çevresindeki ağaçların oluşturduğu yeşil arkaplan ile, Vatan Caddesi'nin perspektif aksında bir diğer pittoresk görünüm sunacaktır.

Olimpiyat Sitesi

1 No.lu park sahasının kara surlarına yakın olan bölümü ise spor alanlarına ayrılmıştır. Prost,

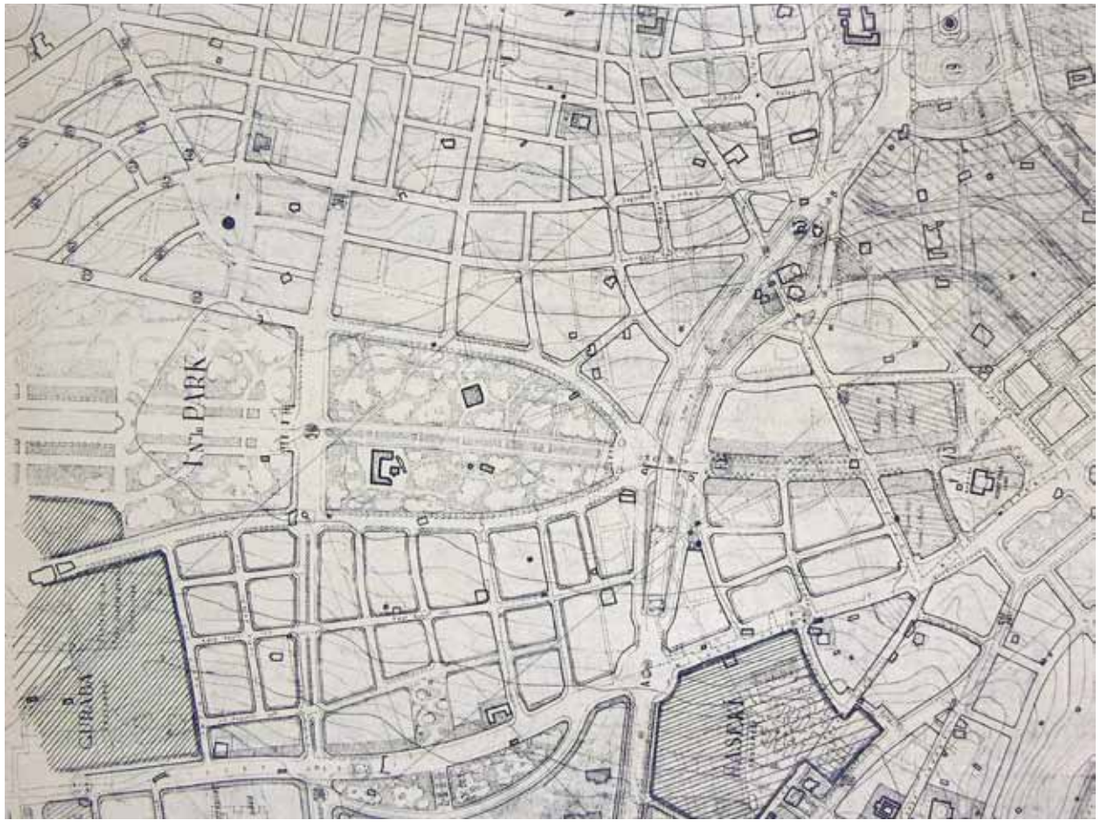
nade along the shore was given priority. The parks, esplanades (*les esplanades*), promenades (*les promenades*), panoramic terraces (*les belvédères*) and public squares (*les places et les squares*) identified in Prost's reports were designed as public spaces sustaining a modern urban way of life.

Park No. 1

In his Master Plan of Old İstanbul dated 1937, Henri Prost defined the valley stretching from the Land Walls to Aksaray along Bayrampaşa (ancient Lycus) Creek as a large park area that would cater to the entire city. Still fertile in the 1930s as it had been throughout history, the valley plain was covered with vegetable gardens. Initially, Prost had proposed –as in the case of the areas flanking the Land Walls–, to maintain the existing use of this area and to rearrange it in small gardens that would serve to the existing and future districts to be created for low-income groups and workers. Such a model existed in various European cities and represented the continuation of a cultural and economic practice that existed historically in İstanbul. However, officials of the Municipality preferred to plan this area as a park of culture. Considering that the Kültürpark (Park of Culture) of İzmir was inaugurated in 1936, the desire to create a similar park in İstanbul seems possible. The Kültürpark of İzmir was modeled after Moscow's Gorky Park, following a series of studies. Prost's references, on the other hand, included for the most part large parks of European cities such as the *Jardin des Plantes* in Paris, which included botanical gardens, zoos and museums of natural history. According to Prost, with the selection of appropriate trees, this area could be transformed into a park whose beauty would rival the Kew Gardens (Royal Botanic Gardens) of London.[1] It was thus planned that this park would include a botanical garden and a zoo, as well as displays of natural history and natural sciences such as geology, mineralogy, zoology, all of which were geared towards the education of the public. A report written by Prost in 1941 emphasized that due to the microclimate –i.e. high levels of heat and humidity– of Yenibahçe Valley, the area had to be developed as a green area, rather than a housing zone. This observation conveys, however, the impression that various demands to open this area for development also existed during that period.[2]

In the 1/2000 scale "Plan comprising the quarters between Aksaray and Edirnekapı-Silivrikapı City Walls," the area of Park No. 1 was developed in more detail than it is in the Master Plan. It was not, however, a plan for a park design either (Fig. 1).

Vatan Caddesi (Road no. 13 in the Master Plan) ended at the circular, monumental public square (public square no. 20) constituting the entrance to the Park. After this point, it oriented towards the Walls in the form of an esplanade constituting the principal axis of the park.[3] The urbanist envisaged the restoration and use of the existing historic buildings within the park as well as their preservation as a "pittoresque" feature. Among these, Prost drew particular attention to the dilapidated Sultan Selim Madrasa (Fig. 2), a work of Sinan the Architect, and the Byzantine church structure Fenari İsa Mosque (Monastery of Constantine Lips) (see p. 207, Fig. 9).[4] Prost was of the opinion that while the Byzantine building could be valorized as an archaeological and pittoresque structure, the madrasa would be used for the display of collections on natural history. When viewed from the entrance of the Park

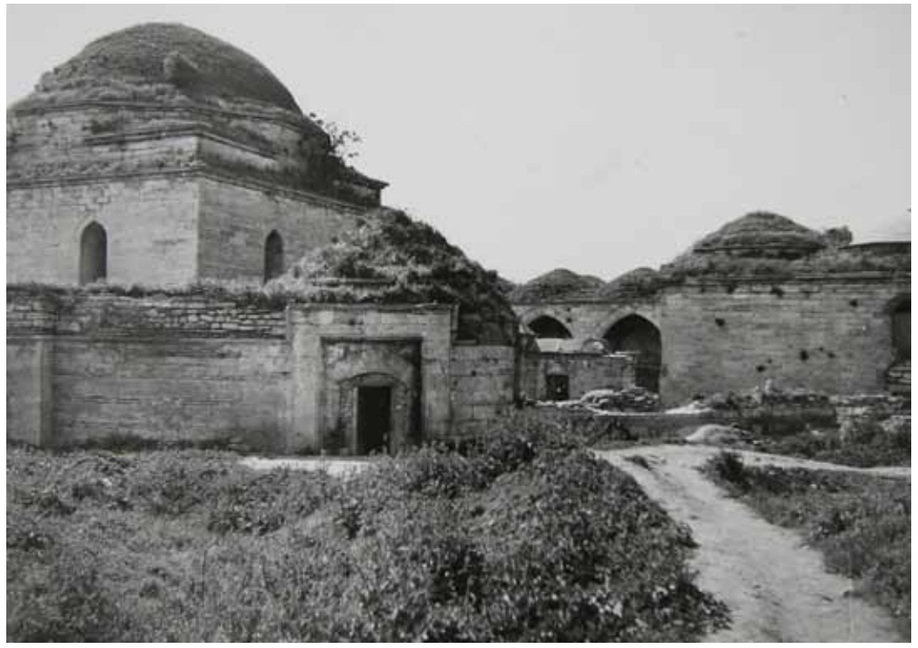
Şek. 1 1 No.lu park, 1/2000 ölçekli Yedikule-Yenikapı planından ayrıntı.
Fig. 1 Park No. 1, Detail from the Yedikule-Yenikapı plan of 1/2000.
(Académie d'architecture/Cité de l'architecture et du patrimoine/Archives d'architecture du XXe siècle)

1936 tarihli raporlarında Olimpiyat Oyunları'nın İstanbul'da düzenlenebileceğinden söz etmekte ve Yenibahçe Vadisi'nin surların içinde kalan bölümünde spor alanlarının bu amaca da hizmet edecek şekilde düzenlenmesi gereği üzerinde durmaktadır. Kendisinden at yarışları için bir hipodrom alanı belirlemesi istendiğinde, bunun için Yenibahçe Vadisi'nde surların dışında yer önermiş, sur içinde ise bir olimpik stadyum ile birlikte spor alanlarının düzenlenmesini önermiştir. Kara surlarının çizdiği arka planın Olimpiyatlar için eşsiz bir sahne oluşturacağı düşüncesindedir.[5] 1943 yılında hazırladığı *On Senelik Plan*'da İstanbul'da Olimpiyat Oyunları düzenlenmesini yeniden gündeme getirmiş, bu defa Olimpiyat Sitesi'ni surların hemen dışında, fakat yine Yenibahçe Vadisi üzerinde planlamıştır.

towards Aksaray, Murat Paşa Mosque, which remained outside of the Park's borders, would offer yet another picturesque sight on the axis of Vatan Caddesi, juxtaposed against a green background of trees.

The Olympic Park Site

The section of Park No. 1 near the Land Walls was allocated to sports areas. In his reports dated 1936, Prost noted that the Olympic Games could be organized in İstanbul in the future and underlined that sports areas on the portion of Yenibahçe Valley that remained within the City Walls had to be developed in a manner to cope with this need. When Prost was asked to designate a horse racing track, he proposed an area in Yenibahçe Valley outside of the Walls and suggested the construction of an Olympic stadium as well as sports facilities within the Walls. He believed that the background outlined by the Land Walls would provide an unrivaled stage setting for the Olympics.[5] In the *Decennial Plan* that he prepared in 1943, Prost once again brought to the fore the possibility of hosting the

Şek. 2 Sultan Selim Medresesi'nden görünüş.
Fig. 2 A view from the Medrese of Sultan Selim in the future Park No. 1.
(Académie d'architecture/Cité de l'architecture et du patrimoine/Archives d'architecture du XXe siècle)

Taksim Cumhuriyet Meydanı ve İnönü Gezisi

Cumhuriyet'in modernleşme projesi içerisinde kamusal mekânlar, hem çağdaş bir toplum yaşamının ve sağlıklı bireylerin gelişeceği kent mekânları olarak hem de Cumhuriyet değerlerinin kamusal temsil alanı olarak görülmüşlerdir.[6]

Henri Prost'un öncülerinden olduğu Fransız şehircilik okulu, özellikle bu türden bir temsili kamusallığın kent mekânlarının tasarımında ifadesini bulduğu bir kentsel tasarım anlayışını yansıtmakta, bu niteliğiyle bu dönemde Türkiye'de çağdaş Batı kenti imgesini yaratacak mekânların oluşturulması yönündeki beklentileri karşılamaktadır. 1930'larda İstanbul'un yöneticilerinin kentin ana meydanının bir tören alanı olarak kullanımına yönelik isteklerini ve Fransız şehircinin bu beklentiye anıtsal meydan tasarımı önerileriyle karşılık verdiğini, kendi satırlarından okumaktayız:

> "29 Ekim 1936'da Ekselans Muhittin Üstündağ beni Beyazıt Meydanı'nda kutlanacak Cumhuriyet Bayramı törenlerine katılmaya davet etti.
> Birliklerin muhteşem resmi geçidi, askerlerin uyumlu duruşu ve halkı coşturan inanç ve heyecan etkileyiciydi. Fakat meydanın bu amaçla tasarlanmamış olması yüzünden tören gösterişli bir etki yaratamıyordu.
> Böylece, bu ilk karşılaşmadan itibaren, bir Millet Meydanı'nın oluşturulmasının gerekli olduğu sonucuna vardım ve sezgisel olarak At Meydanı'nın Cumhuriyet Meydanı'na dönüştürülmesiyle dünyanın en büyük meydanlarıyla, özellikle de Moskova'daki Kızıl Meydan'la yarışacağını düşündüm.
> Bu meydan her şeyiyle tamamdı; yalnızca meydanın güneyini kapatan iki okul binasını buradan kaldırmak ve böylece, Marmara'nın muhteşem peyzajına açılan, yarım daire biçimli tarihi platformu açmak yeterliydi. Ve bu, Sultan Ahmed Camii'nin, Ayasofya'nın ve 2000 yıldan öncesine uzanan bir tarihin tanıklarının yer aldığı eşsiz bir alanda gerçekleştirilecekti."[7]

Olympic Games in İstanbul and this time, he planned the Olympic Park Site immediately outside of the Walls but still on the Yenibahçe Valley.

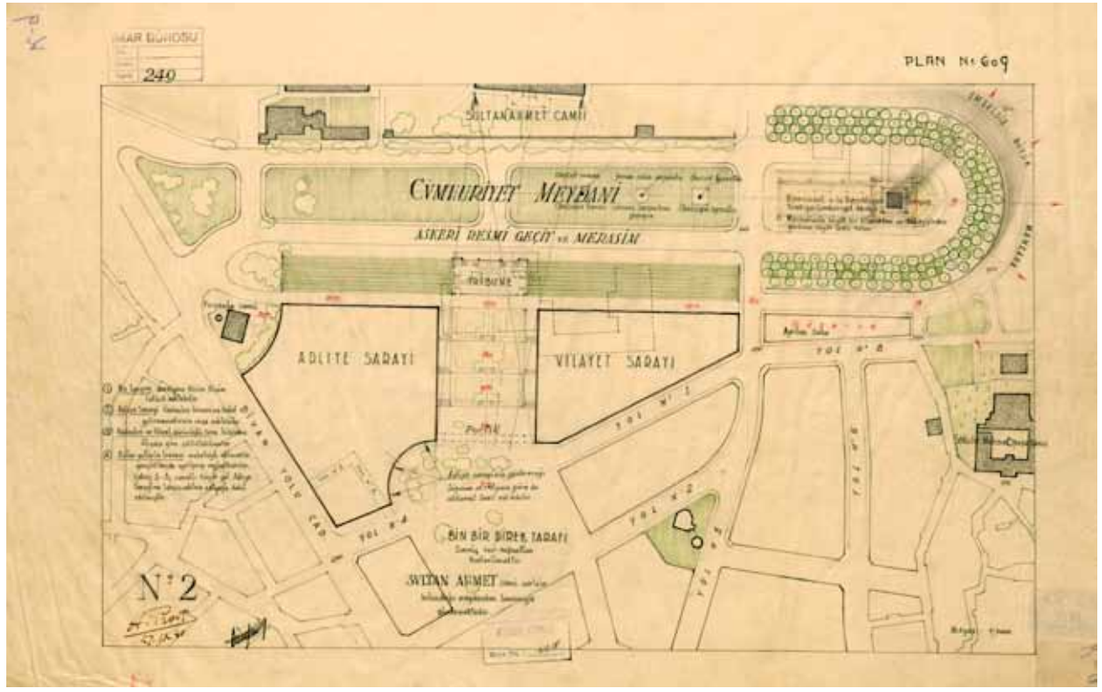
Taksim Cumhuriyet Meydanı (Republican Square) and İnönü Esplanade

In the modernization project of the Republic, public spaces were regarded both as the urban areas in which a contemporary social life and healthy individuals would develop and the values of the Republic would be represented in the public realm.[6] With Henri Prost as one of its pioneers, the French school of urbanism reflected an urban design approach in which such representations were expressed in the urban form. In this respect, it met the expectations of creating urban spaces where the contemporary Western city image in Turkey would be manifested. Prost's own words reflect the demands of İstanbul's administrators to use the main public square of the city as a ceremonial venue in the 1930s and his response to such expectations with his design proposals for monumental public squares:

> "On 29 October 1936, His Excellency Muhittin Üstündağ invited me to the Republic Day ceremonies to be held at Beyazıt Square.
> The spectacular procession of the military units, the harmonious demonstration of the soldiers and the dedication and excitement stirring the crowds were all quite impressive. Nonetheless, as the public square was not designed to serve this need, the ceremony fell short of creating a grandiose impact.
> Hence, subsequent to this initial encounter with the venue, I came to the conclusion that it was mandatory to create a People's Square (*Place de la Nation*) and instinctively thought

Sultanahmet Meydanı'nı, Cumhuriyet Meydanı'na dönüştürme fikri, 1937 tarihli Nazım Plan Programı'nda yer almaktadır. Çevresindeki anıt yapılarla İstanbul'un üç çağını bir arada temsil edecek olan bu meydanda Prost, denizden çok uzaklardan algılanabilecek, Cumhuriyet'e adanmış bir anıt inşa etmeyi önermiştir (Şek. 3). Fakat meydanın Marmara yönünde inşa edilmiş bulunan iki okul binasının buradan kaldırılması kısa vadede mümkün olmadığından bu proje gerçekleştirilememiş; ancak, şehircinin 1943 yılında hazırladığı *On Senelik Plan*'da da yer almıştır. Bununla birlikte, Cumhuriyet Bayramı kutlamalarının

that with the transformation of the Hippodrome (At Meydanı) into the Republican Square, it could rival that largest city squares in the world, particularly the Red Square in Moscow.
This Square was complete in every respect; it was enough to remove the two school buildings blocking the southern end of the square and thus reveal the semi-circular historic platform that opened up to the magnificent view of the Marmara Sea. And this would all take place at an unrivaled place where Sultan Ahmet Mosque, the Hagia Sophia, and witness-

Şek. 3 Sultanahmet'te Cumhuriyet Meydanı düzenlemesi önerisi, Henri Prost, 27.9.1940. (İstanbul Atatürk Kitaplığı)
Fig. 3 An alternative proposal for the Republic Square in Sultanahmet, by Henri Prost, 27.9.1940. (İstanbul Atatürk Library)

yapılabileceği bir diğer meydanın Taksim'de, İstiklâl Abidesi çevresinde oluşturulması fikri 1930'ların sonlarında biçimlenmiş olmalıdır:

> "Yeni Vali Dr. Lütfi Kırdar, 29 Ekim'de, Beyazıt Meydanı'ndan daha büyük törenlerin yapılabileceği bir yeri gecikmeksizin yaratmak için ne yapılması gerektiğini bana sorduğunda, Taksim Meydanı'nı, kalabalık bir halk kitlesinin birliklerin geçişini izleyebileceği ve alkışlayabileceği bir tribün ve teras ile yeniden düzenlemeyi ve bunu mevcut İstiklâl Abidesi'nin bulunduğu daire şeklindeki meydanı hiçbir şekilde değiştirmeden yapmayı önerdim.
> Bu alanda, eski bir mezarlığın kalıntıları, derme çatma bazı garaj yapıları, harabe halinde bir kışla ve anıtın bulunduğu meydanın çevresinde bazı mağazalar ve kafeler bulunuyordu.
> Tasarlanacak [yeni] meydanın düzenlenmesi çok az bir masraf gerektiriyordu ve en önemlisi yapımı hızla gerçekleştirilebilecekti."[8]

Henri Prost'un Taksim Cumhuriyet Meydanı ve İnönü Gezisi düzenlemesi çizimleri Kasım-Aralık 1939 tarihlerini taşımaktadır (Kat. no. 30, 31, 32 ve 33). Taksim Kışlası'nın yıkılmasıyla ortaya çıkan büyük alanda, Taksim Meydanı'na açılan bir teras ve bunun devamında bir gezi parkı (*esplanad*) düzenlemiştir (Şek. 4, 5, 6). İnönü Gezisi'nin Taksim Meydanı'ndan girişinde basamaklar ve bu basamaklarla yükseltilmiş olan geniş teras, hem meydanda yapılacak olan törenleri izlemeye yönelik olarak hem de parka anıtsal bir giriş oluşturacak biçimde tasarlanmıştır. Taksim Meydanı'nın kuzey ucunda, Fransız mimar Auguste Perret'nin ön projesini yapmış olduğu "Büyük Tiyatro" kütlesi anıtsal cephesiyle İnönü Gezisi kesitinde yerini almıştır (Kat. no. 31).[9]

es of a history dating more than 2000 years back were all located."[7]

The idea of transforming Sultanahmet Square into Republican Square was included in the Master Plan Program of 1937. Prost proposed erecting a monument visible from afar -the sea- dedicated to the Republic at the square, which would represent the three different eras of İstanbul with the monumental structures around it (Fig. 3). However, since the removal of the two school buildings built towards the Marmara Sea was not possible in the short run, the project was never brought to life, although it was included in the *Decennial Plan* the urbanist elaborated in 1943. Nonetheless, the idea of creating another city square for Republic Day celebrations in Taksim, around the Monument of Independence, must have emerged towards the end of the 1930s:

> "When newly-appointed Governor Dr. Lütfi Kırdar asked what needed to be done without delay to create a space in which larger ceremonies than those at Beyazıt Square could be held on 29 October, I suggested designing a tribune and a terrace from which a large crowd could watch and applaud the procession of the troops. I also proposed executing this plan without making any changes to the circular city square where the Monument of Independence was located.
> The area included remains of an old cemetery, several jerry-built garage buildings, a barracks in ruins, and a number of shops and cafés around the square where the Monument was located.
> The design of a [new] city square would cost little and most importantly, the construction would be completed quite rapidly."[8]

Şek. 4 Yıkılan Taksim Kışlası.
Fig. 4 The old Taksim Barracks being demolished.
(Académie d'architecture/Cité de l'architecture et du patrimoine/Archives d'architecture du XXe siècle)

Gezi parkı projesinin 1939 tarihli versiyonunda parkın kuzey ve güney cephesi boyunca iki yapı sırası yerleştirilmiştir. Taksim Meydanı'na cephe veren iki kütleden kuzeyde olanı "Parti Merkezi" (*L'Hotel du Parti*), güneyde olanı ise Kızılay'a ayrılmıştır. Gezi alanının kuzeyi boyunca uzanan yapı kütleleri bir konser ve konferans salonu ile birlikte "ulusal ve bölgesel üretim sergileri, güzel sanatlar, süsleme sanatları, moda vb. sergileri" için kullanılabilecek galeri mekânları içerecektir.[10] Gezi parkı halkın kolaylıkla sergilere erişebileceği bir alan olarak düşünülmüş, parkın devamında daha büyük sergilerin yer alabileceği öngörülmüştür. Dernek ve sosyal kulüplerin merkezlere de gezi alanına bakan yapılar içerisinde yer verilmiştir. Parkın güneyindeki yapılar ise alt katlarda ticaret, üst katlarda konut kullanımlarına ayrılmıştır. Eski Taksim Kışlası'nın bulunduğu alanda ko-

Henri Prost's drawings on the design of Taksim Republican Square and İnönü Esplanade were dated November-December 1939 (Cat. nos. 30, 31, 32 and 33). A terrace opening up to Taksim Square and an esplanade in its continuation were designed in the large space that emerged after Taksim Barracks was demolished (Figs. 4, 5 and 6). The steps at the Taksim Square entrance of İnönü Esplanade, as well as the wide terrace rising above the steps were designed to offer a view of the ceremonies held at the square and to create a monumental entrance to the park. At the north end of Taksim Square, the "Grand Theater", of which French Architect Au-

Şek. 5 Taksim Meydanı'nda resmi geçit töreni.
Fig. 5 Ceremonies in the Taksim Square after rearrangement.
(Académie d'architecture/Cité de l'architecture et du patrimoine/Archives d'architecture du XXe siècle)

Şek. 6 Taksim İnönü Gezisi ve arka planda Taksim Belediye Gazinosu.
Fig. 6 Taksim İnönü Esplanade and the Taksim Municipal Club.
(Académie d'architecture/ Cité de l'architecture et du patrimoine/ Archives d'architecture du XXe siècle)

numlandırılmış olan bu yapılar, birbirlerinden avlularla ayrılmakla birlikte, sürekli bir arkad ile de birbirlerine bağlanmaktadırlar. Bu biçimiyle İnönü Gezisi, Paris'teki Palais Royal kompleksini andırmakta, fakat ondan farklı olarak doğuda Taksim Meydanı'na, batıda ise parka doğru açılmaktadır (Kat. no. 30 ve 32). 1942-43 yıllarında, gezi alanının düzenlemesi gerçekleştirilirken, daha geniş bir park ve gezi terasları elde etmek üzere, her iki yandaki yapılar kaldırılmıştır (Şek. 4, 5, 6).

Park, Taksim yönünde tribün şeklinde basamaklarla yükseltilmiş bir giriş terasının ardından, *esplanad* biçiminde geometrik olarak düzenlenmiş gezi alanı ile devam etmekte ve sonunda Taksim Bahçesi ile son bulmaktadır. 1939 tarihli çizimlerde, bu girişin simetri aksında Taksim Bahçesi'nin oluşturacağı yeşil arka planın önünde Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün at üstünde bir heykelinin yerleştirilmesi öngörülmüş, 1942 tarihli bir başka aksonometrik çizimde ise bu heykel Taksim Meydanı'na bakan giriş platformunun ortasına yerleştirilmiştir. Fakat, bu heykel hiçbir zaman gezi parkının içerisine yerleştirilmeyecektir.

Taksim Bahçesi, gezi alanının geometrik düzeniyle karşıtlık oluşturacak biçimde, kıvrımlı yollarla, serbest düzende tasarlanmıştır. Rüknettin Güney tarafından modern tarzda tasarlanmış olan Taksim Gazinosu, bu parkın kuzeydoğu köşesinde inşa edilmiştir (Şek. 7).

1949 yılındaki sergi vesilesiyle inşa edilen bir yaya köprüsüyle Taksim Bahçesi 2 no.lu park ile bağlanmaktadır. Böylece, planlanmış olan yeni konut yerleşimlerinin ortasında, araç trafiği ile kesilmeyen bir gezinti parkı yaratılmıştır. Henri Prost, planlamış olduğu bu parklar dizisinin çok kısa bir zamanda, projeden ödün verilmeden gerçekleştirilmesini Vali ve Belediye Başkanı Lütguste Perret did the preliminary project, assumed its place in the İnönü Esplanade vertical plan with its monumental façade (Cat. no. 31).[9]

In the 1939 version of the Esplanade project, two rows of buildings were aligned along the northern and southern sides of the park. Of the two masses facing Taksim Square, the one in the north was allocated to "Party Headquarters" (*L'Hotel du Parti*), whereas the one in the south was reserved for Kızılay (The Red Crescent Society). Stretching along the north of the esplanade, the building blocks were to include a concert and conference hall, as well as gallery spaces dedicated to "national and regional product displays, fine arts, decorative arts and fashion, etc. exhibitions."[10] The Esplanade was envisaged as an area through which the public could easily access the exhibitions; the continuation of the park was designated for larger displays. The headquarters of associations and social clubs were also housed in buildings overlooking the esplanade. The lower floors of the buildings in the southern end of the Park were allocated to commercial use, whereas the upper floors were reserved for dwellings. Situated in the former location of the former Taksim Barracks, while these buildings were separated by courtyards, they were nonetheless connected to one another with a continuous arcade. With its form, the İnönü Esplanade recalled the *Palais Royal* complex in Paris; however, unlike the latter, the Esplanade opened to Taksim Square in the east and to the park on the west (Cat. nos. 30 and 32). During the execution of the esplanade, buildings on both sides were removed to obtain a larger park area and promenade terraces (Figs. 4, 5 and 6).

Following an entrance terrace rising on tribune-like steps towards Taksim, the Park contin-

Şek. 7 Taksim Belediye Gazinosu (mimarı: Rüknettin Güney).
Fig. 7 Taksim Municipal Club building (architect: Rüknettin Güney).
(Académie d'architecture/Cité de l'architecture et du patrimoine/Archives d'architecture du XXe siècle)

fi Kırdar'ın başarısı olarak görmektedir:

"Böylelikle, Dr. Lütfi Kırdar her zamanki özeni ile art arda, Meydan'ı, Teras'ı, Gezi Parkı'nı (*esplanad*) ve sonra da Pangaltı ve Maçka'daki yeni mahallelerin gerçek akciğeri niteliğindeki 2 no.lu parkın yapımını gerçekleştirdi."[11]

Ancak, Taksim Meydanı ve İnönü Gezisi'nin yapımı aşamasında çeşitli çevrelerde olumsuz tepkiler oluşmuş; gazetelerde bu düzenlemelerin Eski İstanbul'da değil de Taksim'de yeni mahallelerin ortasında yapılmasını eleştiren yazılar yayınlanmıştır.[12] Bunlar karşısında, şehircinin İnönü Gezisi'nde 1944 yılı Kasım ayında bir Pazar günü çektiği fotoğrafın arkasına yazdığı not anlamlıdır:

"Şehirciye yöneltilen 'Bütün bu parklar ne işe yarayacak?' sorusuna en iyi yanıtı çocuklar ve anneler veriyor."[13] (Şek. 8 ve 9)

Bu dönemde büyük parkların yanı sıra çok sayıda küçük mahalle parkı ve çocuk bahçesi düzenlemesi gerçekleştirilmiştir.

ued with a geometrically designed esplanade and ended with Taksim Garden. In the drawings dated 1939, an equestrian statue of President İsmet İnönü was juxtaposed against the green background of Taksim Garden on the symmetry axis of the entrance. However, in another axonometric drawing from 1942, the statue was placed at the center of the entrance platform overlooking Taksim Square. Yet, this statue would never be installed in the allocated location.

Contrasting with the geometrical layout of the esplanade, Taksim Garden was designed in a free style with meandering roads. Designed in the Modern style by Rüknettin Güney, Taksim Gazinosu (Municipal Club) was built on the northeastern corner of this park (Fig. 7).

Taksim Garden was connected to Park No. 2 with a pedestrian bridge built on occasion of the

Şek. 8 Taksim İnönü Gezisi'nde gezinti yapanlar, 12 Kasım 1944, Pazar.
Fig. 8 Strollers in the Taksim İnönü Eplanade on a Sunday, 12 November 1944.
(Académie d'architecture/Cité de l'architecture et du patrimoine/Archives d'architecture du XXe siècle)

2 No.lu Park

Beyoğlu Ciheti Nazım Planı'nda, Dolmabahçe, Maçka ve Harbiye arasında uzanan derin vadi, yeni konut yerleşimlerinin ortasında geniş bir yeşil alan olarak ayrılmıştır. Prost, "Taksim'in Boulogne Ormanı" olarak adlandırdığı bu parkı, kentin Avrupa yakasındaki yeni yerleşim alanlarının ana "rekreasyon merkezi" ve "akciğer"i olarak tanımlamaktadır. Şehirci, vadinin açıldığı "muhteşem Boğaz manzarası"na bu alanı kateden araç ve gezinti yollarını düzenlerken özel bir önem vermiştir.

Parkın üst bölümü eski Surp Agop Ermeni

1949 Exhibition. Hence, not intercepted by vehicle traffic, a promenade park was created at the center of the newly planned housing settlements. Henri Prost regarded the realization of this series of parks without making any concessions from the project as Governor and Mayor Lütfi Kırdar's achievement:

"Thus, with his usual assiduity, Dr. Lütfi Kırdar brought to life consecutively the Square, the Terrace, the Esplanade and finally, Park No. 2, which serves as the lungs of the new quarters in Pangaltı and Maçka."[11]

While Taksim Square and İnönü Esplanade received positive reviews from various milieus during the construction process, they also provoked negative reactions; several newspapers

Şek. 9 Taksim İnönü Gezisi, 12 Kasım 1944, Pazar.
Fig. 9 Taksim İnönü Eplanade, Sunday, 12 November 1944. (Académie d'architecture/ Cité de l'architecture et du patrimoine/ Archives d'architecture du XXe siècle)

Şek. 10 Yeni konut alanları ve 2 No.lu parkın yerinde bulunan eski Ermeni Mezarlığı.
Fig. 10 Old Armenian cemetery in the place of the new residential district and Park No. 2. (Académie d'architecture/ Cité de l'architecture et du patrimoine/ Archives d'architecture du XXe siècle)

Mezarlığı'nın yerinde yer almaktadır. Prost, 10 Aralık 1936 tarihli notunda, bu mezarlığın kaldırılarak yerine Taksim-Maçka arasındaki mahallelerin ve vadide bir parkın düzenlenmesi önerisini getirmiştir.[14] (Şek. 10 ve 11) Dolmabahçe'deki havagazı fabrikasının kapladığı alan dışında, arazi o dönemde bahçe ve bostanlarla kaplıdır. Şehircinin 2 no.lu park için yaptığı Nisan 1938 tarihli 1/2000 ölçekli planda, Boğaziçi sahilinde uzanan alt korniş ile Taksim'den kuzeye uzanan üst korniş yolu arasında bağlantı sağlayan yolları düzenlemekte, Taşkışla ile Gümüşsuyu Mühendis Mektebi arasındaki alanda bir açık hava tiyatrosu, Harbiye'nin doğusunda ise sergi alanları ile bir Lunapark konumlandırmıştır. Dolmabahçe Camii ile Saat Kulesi arasında, devlet konuklarının karşılanacağı bir rıhtım ve tören meydanı düzenlemesi yer almaktadır.[15] (Kat. no. 34)

Planın sağ alt köşesinde Prost'un el yazısı ile yazmış olduğu lejand dikkat çekicidir. Bu notta şehirci, "Fatih'in donanmasının Boğaz'dan Haliç'e geçişini anmak amacıyla yapılan düzenleme"yi işaret etmektedir. Vadi boyunca Dolmabahçe'den Harbiye'ye doğru geniş bir yeşil şerit ve kimi "dekoratif motifler" bu tarihi olaya gönderme yapacaktır.[16]

2 No.lu park alanının güneyinde bir yeşil gezi parkı Harbiye'den Taksim Bahçesi'ne doğru uzanmaktadır. Böylece 1.500 metre uzunluğunda, araç trafiği ile kesilmeyen bir gezinti yolu planlanmış, yaklaşık 30 hektar büyüklüğünde bir park düzenlenmiştir. Gezinti yolu ve park düzen-

published articles criticizing the implementation of these arrangements at the heart of the new quarters in Taksim, rather than in Old İstanbul.[12] A note the urbanist scribbled –in response to such criticisms– behind a photograph that he took at İnönü Esplanade on a Sunday in November 1944 is quite meaningful:

"Children and mothers give the best reply to the question directed at the urbanist: 'What purpose do these parks serve?'"[13] (Figs. 8 and 9)

Park No. 2

In the Master Plan of Beyoğlu, the deep valley stretched between Dolmabahçe, Maçka and Harbiye was reserved as a wide green area at the heart of the new housing zone. Prost, who referred to it as "Taksim's Boulogne Woods", defined this park as the "recreation center" and "lungs" of the new settlements of the city's European side. The urbanist paid special attention to the arrangement of vehicle lanes and promenades traversing this valley area, which opened up to a "spectacular view of the Bosphorus."

The upper portion of the Park replaced the former Surp Agop Armenian Cemetery. In a note dated 10 December 1936, Prost proposed removing this cemetery and creating residential zones between Taksim and Maçka, as well as a park in the valley (Figs. 10 and 11).[14] With the exception of the area occupied by the Gasworks in Dolmabahçe, the property was covered with vegetable gardens at the time. On the 1/2000

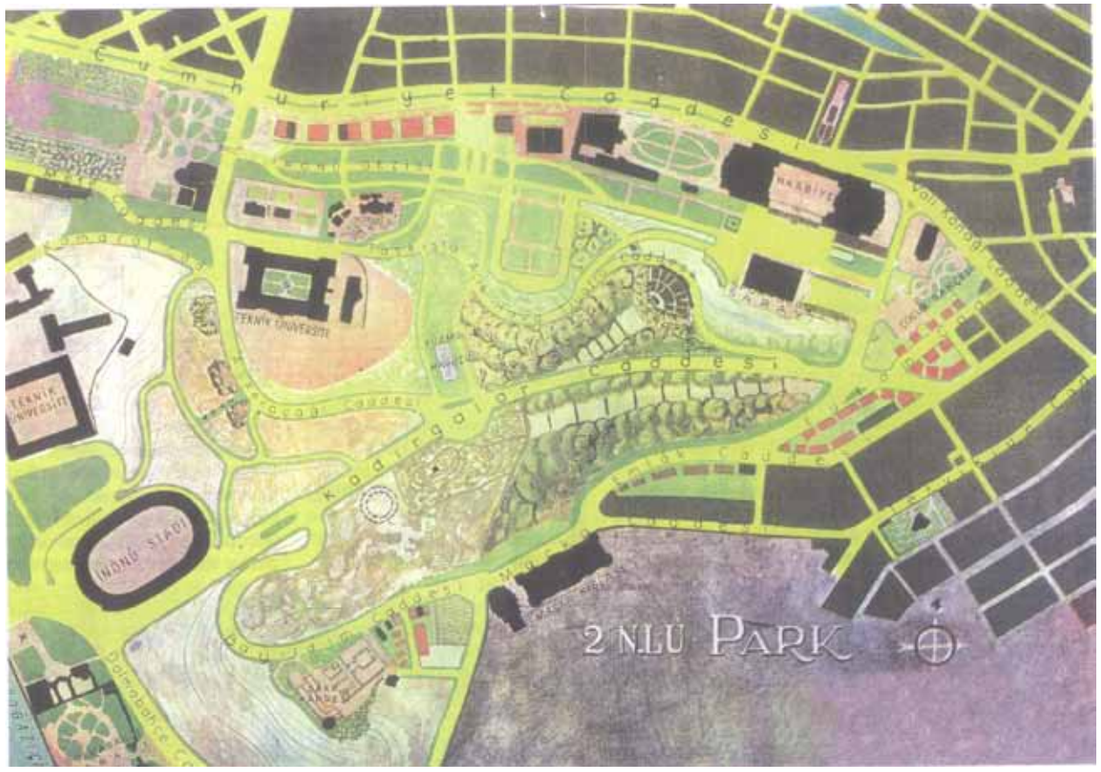
Şek. 11 2 No.lu park alanında bulunan havagazı fabrikası, bostanlar ve bahçeler.
Fig. 11 The gas factory and gardens that existed in the place of the Park No. 2. (Académie d'architecture/ Cité de l'architecture et du patrimoine/ Archives d'architecture du XXe siècle)

lemeleri, ağaçların dikilmesiyle birlikte 1948 yılı bahar aylarında büyük ölçüde tamamlanmıştır.[17]

Dolmabahçe Stadyumu, Spor ve Sergi Sarayı ve Açık Hava Tiyatrosu, parkın içerisinde yer almasına sonradan karar verilen yapılardır (Şek. 12). Prost, stadyumun Dolmabahçe'de yapılmasını başlangıçta uygun görmemiş ve olimpik bir stadyum için Yenibahçe'de yer göstermiştir. Ancak bu konuda en üst düzeyde verilen karara uyarak, Paolo Vietti Violi'nin projesine uygun olarak İnönü Stadyumu'nun çevre düzenlemesini yapmıştır. Açık Hava Tiyatrosu, Prost'un ilk planında bulunmakla birlikte, daha sonra yeri değiştirilmiş; açılan ulusal mimarlık yarışması sonucunda seçilen Nihad Yücel ve Nahid Uysal'ın projesine göre uygulanmıştır. Vali ve Belediye

scale plan dated April 1938, which he elaborated for Park No. 2, Prost laid out the roads connecting the lower *corniche* along the Bosphorus shore and the upper *corniche* extending northwards from Taksim and installed an amphitheater between Taşkışla and Gümüşsuyu School of Engineering, as well as Exhibition areas and an Amusement Park to the east of Harbiye. A quay to welcome the guests of the State and a ceremonial square were located between Dolmabahçe Mosque and the Clock Tower (Cat. no. 34).[15]

Written in Prost's handwriting, the caption in the lower right corner of the plan is worthy of note. In this caption, the urbanist points to the "design made to commemorate Sultan Mehmed

Şek. 12 2 No.lu park 1/2000 ölçekli plan (1940'larda yapılan yeni plan). (İstanbul Atatürk Kitaplığı)
Fig. 12 Park No. 2 Plan at 1/2000 scale (plan elaborated in 1940s). (İstanbul Atatürk Library)

Başkanı Dr. Lütfi Kırdar'ın adını taşıyacak olan Spor ve Sergi Sarayı da 1947 yılında Vietti Violi, Şinasi Şahingiray ve Fazıl Aysu tarafından projelendirilmiş, 1949 yılında inşaatı tamamlanarak kullanıma açılmıştır. Havagazı fabrikasının bu alandan taşınması öngörüldüyse de, bunun gerçekleşmesi hemen mümkün olamamıştır.[18] (Şek. 13-18) 2 No.lu park alanı, bugün "Kongre Vadisi" işleviyle kentin önemli bir rekreasyon ve kültür alanı olmayı sürdürmekle birlikte, yeni yapılaşmalarla, hız yolları ve tünellerin kavşağı haline ge-

Il's crossing from the Bosphorus to the Golden Horn." Along the valley, a wide green belt extending from Dolmabahçe to Harbiye and several "decorative motifs" are intended to make references to this historic event.[16]

In the south of Park No. 2, a green promenade park stretched from Harbiye to Taksim Garden. Hence, uninterrupted by vehicle traffic, a 1500-meter long promenade was designed along with a nearly 30-hectare park. Following the planting of trees, the promenade and park

Şek. 13 2 No.lu park alanından geçerek Dolmabahçe'den Gümüşsuyu'na çıkan yoldan görünüm.
Fig. 13 View from the road from Dolmabahçe to Gümüşsuyu that crosses the Park No. 2.
(Académie d'architecture/ Cité de l'architecture et du patrimoine/ Archives d'architecture du XXe siècle)

Şek. 14 2 No.lu park alanından geçerek Dolmabahçe'den Gümüşsuyu'na çıkan yoldan görünüm.
Fig. 14 View from the road from Dolmabahçe to Gümüşsuyu that crosses the Park No.2.
(Académie d'architecture/ Cité de l'architecture et du patrimoine/ Archives d'architecture du XXe siècle)

Şek. 15 2 No.lu parktan Dolmabahçe'ye bakış.
Fig. 15 View from the Park No. 2 toward Dolmabahçe.
(Académie d'architecture/ Cité de l'architecture et du patrimoine/ Archives d'architecture du XXe siècle)

Şek. 16 Henri Prost ve Dr. Lütfi Kırdar 2 No.lu park alanında şantiyede.
Fig. 16 Henri Prost and Dr. Lütfi Kırdar at one of the construction sites in the Park No. 2.
(Académie d'architecture/ Cité de l'architecture et du patrimoine/ Archives d'architecture du XXe siècle)

Şek. 17 İnşaatı tamamlanmış olan Harbiye Açıkhava Tiyatrosu'ndan ve inşaat halindeki Spor ve Sergi Sarayı'ndan görünüş.
Fig. 17 Harbiye Open Air Amphitheater completed and the Sports and Exhibition Hall under construction. (Académie d'architecture/ Cité de l'architecture et du patrimoine/ Archives d'architecture du XXe siècle)

Şek. 18 Dolmabahçe'de İnönü Stadyumu.
Fig. 18 İnönü Stadium at Dolmabahçe. (Académie d'architecture/ Cité de l'architecture et du patrimoine/ Archives d'architecture du XXe siècle)

Şek. 19 Beşiktaş sırtlarında mevcut yeşil alanlar ve ağaçlıklar.
Fig. 19 Existing green terraces and trees at the heights of Beşiktaş. (Académie d'architecture/ Cité de l'architecture et du patrimoine/ Archives d'architecture du XXe siècle)

lerek park karakterini kaybetmektedir.

Prost, Vali Konağı Caddesi'ni ve bu cadde boyunca bir yeşil kuşağı Ihlamur Vadisi'ne (Şek. 19) kadar taşımayı öngörmüş, gezinti yollarını Yıldız Parkı'nın üst girişiyle bağlamayı düşünmüş, ancak bunları gerçekleştirememiştir. Yıldız Korusu'nun belediyeye devredilerek park olarak halka açılması 1940'ta gerçekleşmiştir. Boğaz korularının korunarak kullanımı, Prost'un önemle üzerinde durduğu konulardan biridir. Bu dönemde Yıldız Parkı ile birlikte, Mirgün Korusu, Küçük Çamlıca Suphi Paşa Korusu, Çubuklu'da Hidiv Abbas Hilmi Paşa Korusu belediye tarafından satın alınarak "halk bahçesi" olarak düzenlenmiştir.[19] İstanbul'un doğası ve tarihi değerlerinin oluşturduğu "pitoresk" bütünlüğün korunması düşüncesi, Prost'un İstanbul'un Avrupa ve Anadolu yakasının ve Boğaziçi kıyılarının planlamasında önce-

were largely completed in the spring months of 1948 (Fig. 12).[17]

Dolmabahçe Stadium, Sports and Exhibition Hall, and the Amphitheater were structures that were later added to the park design. Initially, Prost was against building the Stadium in Dolmabahçe and suggested a location in Yenibahçe for an Olympic stadium. Nonetheless, complying with the decision made by the highest authority, he completed the landscaping of İnönü Stadium in accordance with Paolo Vietti Violi's project. While the Amphitheater was already included in Prost's original plan, its location was later changed and a project was selected through a national architecture competition. Harbiye amphitheater was implemented according to the project of Nihad Yücel and Nahid Uysal. Named after Governor and Mayor Dr. Lütfi Kırdar, the

likli bir planlama ilkesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Marmara Sahilinin Yeniden Düzenlenmesi ve 1953 Beynelmilel Sergisi

Henri Prost, İstanbul planlamasının başından itibaren, tarihi yarımadanın Marmara kıyısının sahip olduğu olağanüstü manzarayı işaret etmiş ve bu alanın buna uygun olarak yeniden düzenlenmesi gereği üzerinde durmuştur. Bu amaçla, uluslararası gar binasını konumlandırdığı Yenikapı'dan itibaren demiryolunu yalnızca banliyö trenlerine ayrılmış bir hat olarak Sirkeci'ye kadar yeraltında tünele almayı ve bunun üzerinde Yenikapı'da bir Atatürk Meydanı *–L'Esplanade Atatürk–* ile, bu meydanla Kadırga arasında manzara terasıyla (*belvédère*) bir gezinti rıhtımı (*promenade*) düzenlemeyi öngörmüştür. Nice'teki *Promenade des Anglais* ile karşılaştırdığı bu kordon, bir manzara terası ve kentliler tarafından tercih edilen bir gezinti yeri olacaktır. Bu sahil gezinti yolunun gerisindeki alanı ise üst gelir grupları için bir konut bölgesine dönüştürmeyi düşünmüştür. Ancak bu alanda mülkiyetlerin çok küçük parsellere bölünmüş olması ve mevcut depolama ve diğer kötü kullanımlar bu dönüşüme izin vermemektedir. Kadırga'dan Yenikapı'ya kadar bu sahil şeridinde oturanların buradan taşınması ise bir diğer sorundur. Şehirci, bu alanda öngördüğü "mutenalaştırma" için çeşitli yöntemler aramış, mülkiyetlerin toplulaştırılması için mülk sahipleri birlikleri kurulmasını önermiş ve bu alanda oturanları Yedikule tarafında surlar boyunca önerdiği yeni ekonomik konut alanlarına yerleştirmeyi düşünmüştür.[20]

Şehircinin, 1953 yılında Fatih'in İstanbul'u alışının 500. yılı kutlamalarına yönelik olarak hazırladığı On Senelik Program içerisindeki etkinlikler arasında Olimpiyat Oyunları ile birlikte 1953'te bir uluslararası sergi (*Exposition Internationale*) düzenlenmesi önerisi bulunmaktadır. Paris'te, Londra'da ve yakın dönemde New York'ta ve Belçika kentlerinde uluslararası sergilerin bu kentlerde büyük ölçekli projelerin gerçekleştirilmesine katkıları ve özellikle de Barselona'da kentin kötü gelişmiş bir bölgesini dönüştürmekteki rolü üzerinde durmakta, bu sonuncunun su ve ışık gösterileriyle bir peri masalına dönüştüğünü anlatmaktadır.[21] Prost sergi alanı olarak Küçük Ayasofya ile Samatya arasında uzanan kıyı şeridini uluslararası sergi için yeniden düzenlemektedir. Gerçekte, bu kentlerde olduğu gibi İstanbul'da seçilen alanın bu amaçla kamulaştırılmasını ve böylece dönüşümünü sağlamayı amaçlamıştır.[22] Bu alan aynı zamanda Yeşilköy Havalimanı'na, Londra-Ostende karayoluna ve demiryolu istasyonuna doğrudan erişimi olan bir alandır ve turistler kolaylıkla sergi alanına ulaşabileceklerdir (Kat. no. 35).

1/2000 ölçekli "Beynelmilel Sergi, 1953" planında Atatürk Bulvarı'nın devamında denize doğru uzanan bir *esplanad* alana ana giriş alanını ve düzenlemenin simetri aksını oluşturmaktadır. Bu orta aksın her iki yanında bir kongre salonu, güzel sanatlar ve diğer sergiler için salonlar, bir turizm merkezi bulunmakta, yabancı ülke pavyonları buradan doğuya doğru uzanmaktadır. Bunların hemen ötesinde, bir "tarihi mahalle" içerisinde, Küçük Ayasofya çevresinde Bizans dönemi kalıntılarını toplamakta, bir Türk çarşısı, bir Türk sokağı ve cirit ve güreş gibi geleneksel sporlar için alanlar düzenlenmiştir. Alanın batısı ise sanayi ürünleri için büyük sergi yapıları yerleştirilmiştir. Bir panorama yapısı, denizin içinde bir lunapark, bir akvaryum ve bir açık yüzme havuzu ile deniz sporları merkezi ve bir marina sergi alanının

Sports and Exhibition Hall was designed by Vietti Violi, Şinasi Şahingiray and Fazıl Aysu in 1947 and inaugurated in 1949. While the relocation of the Gasworks had been envisaged, it had not been possible to bring it immediately into effect (Figs. 13-18).[18] While Park No. 2 continues to serve today as the "Congress Valley," an important recreational and cultural area of the city, unfortunately it has been losing its park character due to new constructions and speedways.

Prost planned to extend Vali Konağı Caddesi and a green belt along this avenue all the way to Ihlamur Valley and considered connecting the promenades with the upper entrance of Yıldız Park but was not able to execute these projects. In 1940, Yıldız Woods was transferred to the Municipality and opened to the public as a park. During the same period, besides Yıldız Park, other woods, namely Mirgün Korusu, Küçük Çamlıca Suphi Paşa Korusu, Hidiv Abbas Hilmi Paşa Korusu at Çubuklu were acquired by the Municipality and were arranged as "public gardens."[19] The preservation and use of the woods in the Bosphorus was one of the subjects that Prost paid particular attention to.

The idea of preserving the "picturesque" integrity comprised of İstanbul's natural and historic assets emerges as a prioritized planning principle in Prost's planning of İstanbul's European and Asian sides, as well as the shores of the Bosphorus.

The Reorganization of the Marmara Coast and the 1953 International Exhibition

As of the early stages of his İstanbul Plans, Henri Prost paid special attention to the extraordinary view of the Marmara Shore from the Historic Peninsula and emphasized the need to redesign this area accordingly. In this respect, he envisaged pulling underground the railway as a line only reserved for commuter trains between Yenikapı –where he installed the International Train Station– and Sirkeci, to design an Atatürk Square (*L'Esplanade Atatürk*) above in Yenikapı, as well as a panoramic terrace (*belvedere*) and a promenade (*promenade*) between this square and Kadırga. This strip, which Prost compared to the *Promenade des Anglais* in Nice, was intended as a promenade well-liked by city dwellers. He planned to transform the area behind this coastal road into a housing zone for high-income groups. However, the division of properties into very small lots, the existing warehouses, and other misuses in this area did not make room for such a transformation. The relocation of residents living along the coastal strip from Kadırga to Yenikapı constituted another problem. The urbanist sought several solutions to the "gentrification" he envisaged for this area, proposed the creation of property owner associations for the consolidation of properties, and thought of relocating the residents of this area in the new economic housing zones he proposed along the Walls near Yedikule.[20]

Among the activities included in the *Decennial Program* the urbanist prepared in 1953 on occasion of the 500th anniversary of İstanbul's conquest by Sultan Mehmed II, were the Olympic Games and a proposal for the organization of an International Exhibition (*L'Exposition Internationale*) in 1953. Apart from the contributions of International exhibitions in Paris, London, and more recently in New York and Belgian towns towards the realization of large-scale projects in these cities, Prost particularly focused on the exhibition's role in transforming a poorly developed

merkezinde konumlandırılmış çekim odaklarıdır. Demiryolu sergi alanının kuzeyinde yeraltına alınmış, Marmara kıyısında bir "Sahil Bulvarı" düzenlenmiştir. Bir metro hattı Yenikapı girişinde alana erişim sağlamaktadır. Prost'un 1949 tarihli bir çizimi ise, Atatürk Bulvarı'nın Marmara Denizi'ni bulduğu bu alanda bu defa bir manzara terası (*belvédère*) ile birlikte bir deniz uçakları rıhtımı düzenlemesini göstermektedir (Kat. no. 36).

Serginin sona ermesinin ardından alanda gerçekleştirilmiş olan yol ve diğer altyapının, bu alanda yeni konut alanlarına hizmet etmesi düşünülmüştür. Geçici sergi yapıları kaldırılırken, spor ve belli başlı kültür yapılarının kalıcı olması planlanmıştır. Uluslararası Sergiler Bürosu BIE'ye İstanbul için bu dönemde yapılmış bir sergi başvurusu bulunmamaktadır. Buna karşılık Yenikapı'da bir kültürpark düzenleme düşüncesi, Prost'un sergi projesinden esinlenen bir proje olarak bir süre daha gündemde kalacaktır.[23]

Notlar

1 H. Prost, *Les Transformations d'İstanbul* (Cilt VII), *Vieil İstanbul*, 124, 171.
2 Başbakan Adnan Menderes döneminde Vatan Caddesi'nin surlara kadar açılmasıyla birlikte, bu yolun iki tarafı da yerleşime açılmıştır.
3 H. Prost, Note no. 209, *Les Transformations d'İstanbul* (Cilt VII), *a.g.e.*, 127.
4 İstanbul Muhibleri Cemiyeti ve Turing Club Sultan Selim Medresesi'nin onarımı için uğraşmaktadır. H. Prost, a.g.e., 170-171.
5 H. Prost, "Champ de Courses" (Note no. 10, 22.11.1936), *Les Transformations d'İstanbul*, (Cilt I) *Documentation*, 53-54.
6 Bu konuda derinlemesine bir tartışma için bkz.: İ. Akpınar, "İstanbul'u (yeniden) inşa etmek: 1937 Henri Prost Planı", E. Altan Ergut, B. İmamoğlu, *Cumhuriyet'in Mekânları, Zamanları, İnsanları*, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, Dipnot (Ankara, 2010).
7 H. Prost, *Les Transformations d'İstanbul* (Cilt VIII), *Pera-Galata*, 1.
8 H. Prost, *a.g.e.*, 2.
9 Taksim'de bir opera yapısı tasarlaması için Auguste Perret ile ilişkiye geçilmesini sağlayan Henri Prost'tur. Ancak kendisi, bir opera yapısının Taksim Meydanı gibi büyük bir meydanı canlandıracak sürekli etkinlikler içermemesi gerekçesiyle buraya bir tiyatro yapısının yapılmasını daha uygun bulmuş, bir raporunda da Radyoevi'nin burada konumlandırılmasını önermiştir.
10 Note no. 36, İstanbul, 1937, documentation, s. 84.
11 H. Prost, *Les Transformations d'İstanbul* (Cilt VIII), *a.g.e.*, 3.
12 İnönü Gezisi'nin inşaatının tamamlanarak halka açılmasının ardından bu parkı "güzel bir şehircilik eseri" (Falih Rıfkı Atay, *Ulus*), "Lütfi Kırdar'ın en büyük başarısı" (Ekrem Uşaklıgil, *Son Posta*) veya "ilimli, duygulu ve zevkli bir enerjinin eseri sayılması lazım gelen (İnönü Gezgisi)" (Seyfi Arkan, *Cumhuriyet*) biçiminde yorumlayan gazete yazılarından alıntılara ise, Cumhuriyet'in 20. yılı anısına belediye tarafından yayımlanmış olan kitapta yer verilmiştir: İstanbul Belediyesi, *Güzelleşen İstanbul*, İstanbul Maarif Matbaası (İstanbul 1944).
13 12 Kasım 1944, Pazar günü İnönü Gezisi'nde çekilmiş fotoğraf, IFA/AA/Prost arşivi, HP.PHO.70/1.75.
14 H. Prost, "10 dec. 1936, note no. 16, amenagement des quartiers taxim-macka par la mise en valeur des terrains du cimetiere armenien", *Les Transformations* d'İstanbul (Cilt I), *Documentation*, 59-60.
15 Bu rıhtım ve meydan düzenlemesi 1947 yılı içerisinde gerçekleştirilerek kullanıma açılmıştır.
16 Prost, 10 Haziran 1939'da Ankara'da "Üst Makam" ile bu konuda görüşmüş ve görüş almıştır. H. Prost, *Les Transformations* d'İstanbul (Cilt VIII), a.g.e., 10. Planda bu izin Harbiye'den Haliç'e doğru bir yeşil koridor içerisinde devam ettirilmesi öngörülmekle birlikte, Vali Konağı Caddesi ile Şişli Caddesi arasında bu düzenlemenin gerektireceği kamulaştırma maliyetinden dolayı bu gerçekleştirilememiştir.
17 H. Prost, *Communication de Henri Prost, l'Institut de France – Académie de Beaux Arts, 17 Septembre 1947*, 21-22.
18 H. Prost, *a.g.e.*, 22.
19 İstanbul Belediyesi, *Güzelleşen İstanbul, XX. Yüzyıl*, İstanbul Maarif Matbaası (İstanbul, 1944).
20 H. Prost, "Expropriations et relogement de la population expropriée", Les *Transformations d'İstanbul* (Cilt VII), *Vieil İstanbul*, 201-204.
21 H. Prost, "Exposition Universelle 1953", *Mémoire No.* 9, *a.g.e.*, 217-218.
22 F. C. Bilsel, M. H. Zelef, "Fairy Tales: Turkey's Prospects for World Fairs, Projects for Izmir and İstanbul," *20th Century Great Events Architecture, Planning and Urban Development* Milan, April 2-3,

region in Barcelona and noted how the latter evolved into a fairy tale with water and light shows.[21] Prost redesigned the coastal strip between Kadırga and Samatya for the International Exhibition. Similar to other cities, he in fact strived to expropriate and thus transform the area selected for the exhibition.[22] This area also had direct access to Yeşilköy airport, London-Ostend motorway and the railway station; tourists could easily reach the exhibition area (Cat. no. 35).

In the 1/2000 scale "1953 International Exhibition" plan, an esplanade extending seaward at the continuation of Atatürk Boulevard constituted the main entrance to the area and the symmetry axis of the arrangement. A congress hall, halls for fine arts and other exhibitions, as well as a tourism center flanked both sides of the central axis; pavilions of foreign countries stretched from here towards the east. Immediately beyond it, gathered within a "historic quarter" were the Byzantine ruins around Little Hagia Sophia; the area also included a Turkish Bazaar, a Turkish Street, and slots for traditional sports such as jereed and wrestling. Large exhibition buildings for industrial products were located to the west of the area. A panorama structure, an amusement park in the sea, an aquarium, an outdoor swimming pool, a marine sports center, and a marina were sites of attraction placed at the center of the Exhibition Area. The railway was moved to the north of the exhibition area, and a "Coastal Boulevard" was created along the Marmara shore. A metro line provided access to the area at the Yenikapı entrance. A drawing by Henri Prost, dated 1949, suggested creating a belvedere and a port of seaplanes in this coastal area where Atatürk Boulevard joined Marmara Sea, this time (Cat. no. 36).

It was thought that the roads and other infrastructure completed during this period would serve to the new housing sector to be created in this sector after the exhibition ended. While the temporary exhibition buildings would be removed, sports facilities and major cultural buildings were intended to remain permanent. There is no exhibition application for İstanbul submitted to the Bureau of International Exhibitions (BIE) during this period. Nonetheless, the idea of creating a park of culture in Yenikapı remained on the agenda for some time as a project inspired by Prost's exhibition project.[23]

Notes

1 H. Prost, *Les Transformations d'İstanbul* (Volume VII), *Vieil İstanbul*, 124, 171.
2 Following the expansion of Vatan Caddesi all the way to the City Walls during the Prime Ministry of Adnan Menderes, both sides of this boulevard was opened to development.
3 H. Prost, Note no. 209, *Les Transformations d'İstanbul* (Volume VII), *ibid*., 127.
4 The Association of Friends of İstanbul and the Touring Club collaborated for the repair of Sultan Selim Madrasa. H. Prost, *ibid*., 170-171.
5 H. Prost, Champ de Courses (Note no. 10, 22.11.1936), *Les Transformations d'İstanbul*, (Volume I) *Documentation*, 53-54.
6 For an in-depth discussion on this issue, see İ. Akpınar, İstanbul'u (yeniden) inşa etmek: 1937 Henri Prost Planı, E. Altan Ergut, B. İmamoğlu, *Cumhuriyet'in Mekânları, Zamanları, İnsanları*, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, Dipnot (Ankara, 2010)
7 H. Prost, *Les Transformations d'İstanbul* (Volume VIII), *Pera-Galata*, 1.
8 H. Prost, *ibid*., 2.
9 Henri Prost initiated communication with Auguste Perret to design an Opera building in Taksim. However, convinced that an Opera building would not hold events that would revive a public square as large as Taksim Square, he found that it was more appropriate to build a theater at this location. In fact, in a report, he proposed the construction of "Radyoevi" (Radio Hall) here in one of his reports.

Dipartimento di Architettura e Pianificazione Facoltà di Architettura e Società, Politecnico di Milano 2009 (Uluslararası sempozyuma sunulan ve yayınlanma aşamasında olan bildiri).

23 *A.g.m.*

10 H. Prost, Note no. 36, 1937, *Les Transformations d'İstanbul* (Volume I), *Documentation*, p. 84.

11 H. Prost, *Les Transformations d'İstanbul* (Volume VIII), *ibid*., 3.

12 Following the completion and public inauguration of İnönü Esplanade, excerpts from newspaper articles referring to the park as "a beautiful work of urbanism" (Falih Rıfkı Atay, *Ulus*), "the greatest achievement of Lütfi Kırdar" (Ekrem Uşaklıgil, *Son Posta*) or "the art work of an erudite, emotional and tasteful energy" (Seyfi Arkan, *Cumhuriyet*) were included in the book published by the Municipality in commemoration of the 20th anniversary of the Republic. İstanbul Municipality, *Güzelleşen İstanbul*, İstanbul Maarif Matbaası (İstanbul 1944).

13 Photograph taken from İnönü Promenade on Sunday, 12 November 1944, IFA/AA/Prost Archives, HP.PHO.70/1.75.

14 H. Prost, "10 dec. 1936, note no. 16, Aménagement des quartiers Taxim-Maçka par la mise en valeur des terrains du cimetière Arménien", *Les Transformations* d'İstanbul (Volume I), *Documentation*, 59-60.

15 The quay and the city square were completed in 1947 and opened to the public.

16 Prost met with the "Higher Authority" on 10 June 1939 in Ankara and received input on the subject. H. Prost, *Les Transformations* d'İstanbul (Volume VIII), *ibid*., 10. While the plan envisaged the continuation of this green strip from Harbiye towards the Golden Horn, it was never brought to life due to the cost of expropriations required between Vali Konağı Caddesi and Şişli Caddesi.

17 H. Prost, *Communication de Henri Prost, l'Institut de France – Académie de Beaux Arts, 17 Septembre 1947*, 21-22.

18 H. Prost, *ibid*., 22.

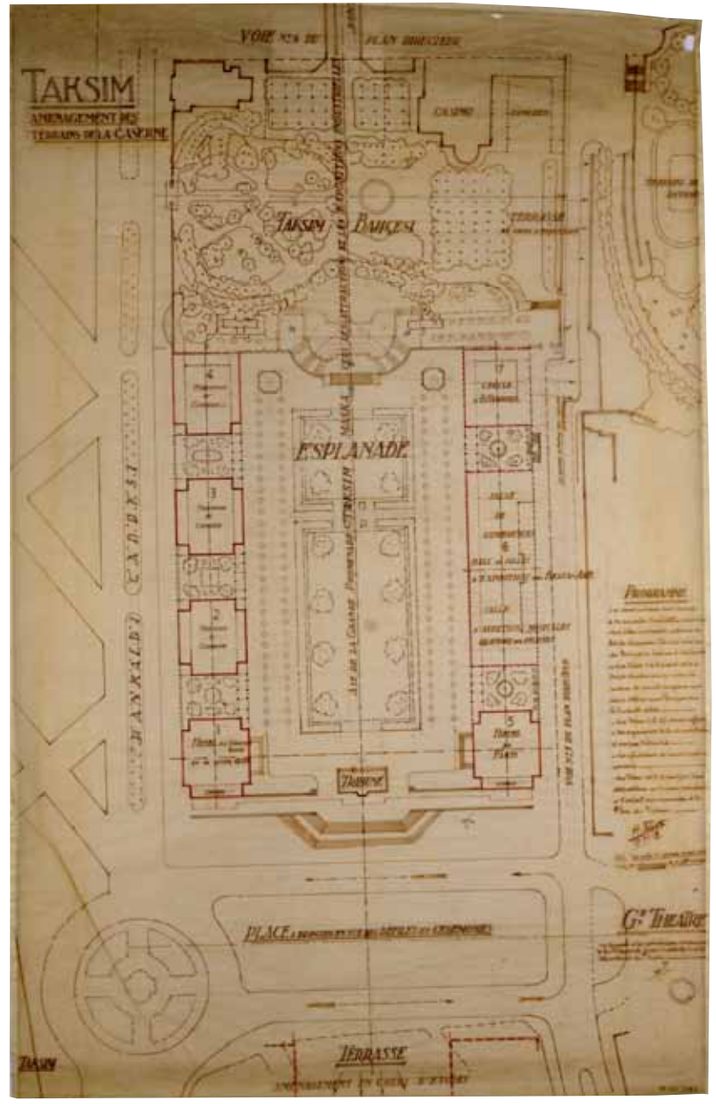
19 İstanbul Municipality, *Güzelleşen İstanbul, XX. Yüzyıl*, İstanbul Maarif Matbaası (İstanbul, 1944).

20 H. Prost, « Expropriations et relogement de la population expropriée », Les *Transformations d'İstanbul* (Volume VII), *Vieil İstanbul*, 201-204.

21 H. Prost, « Exposition Universelle 1953 » *Mémoire No.* 9, *ibid*., 217-218.

22 F. C. Bilsel, M. H. Zelef, Fairy Tales: Turkey's Prospects for World Fairs, Projects for Izmir and İstanbul. *20th Century Great Events Architecture, Planning and Urban Development.* International Symposium, Milan, April 2-3, 2009. Dipartimento di Architettura e Pianificazione Facoltà di Architettura e Società, Politecnico di Milano (in print).

23 *Ibid*.

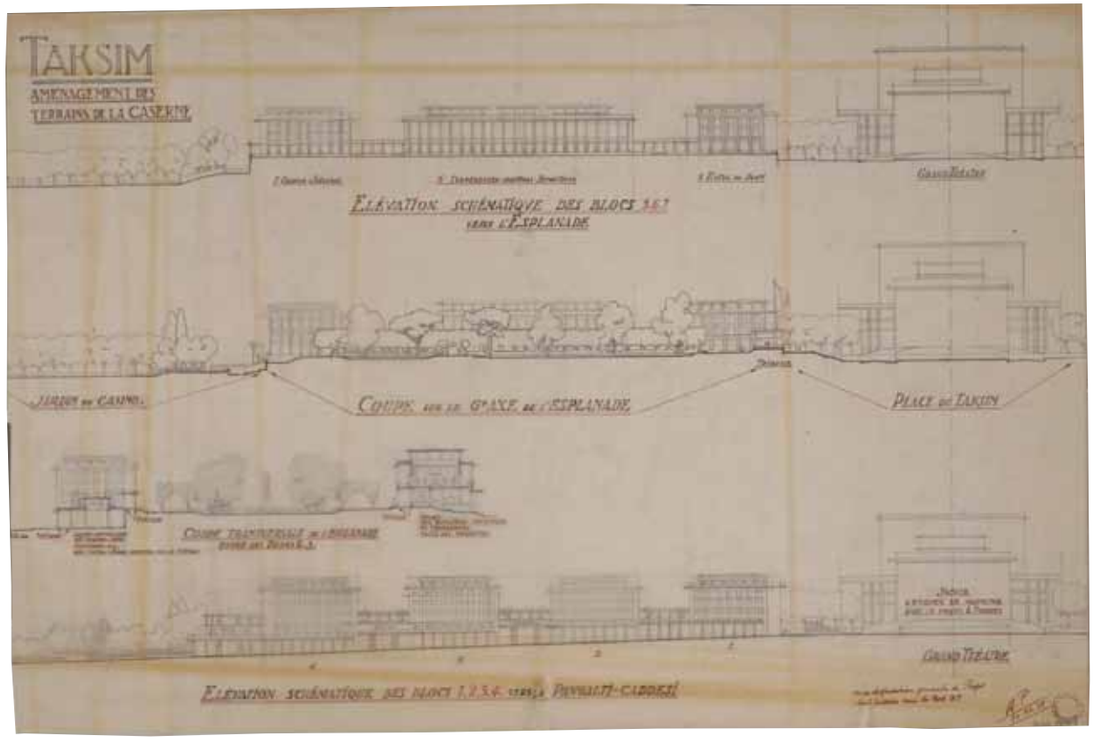

30

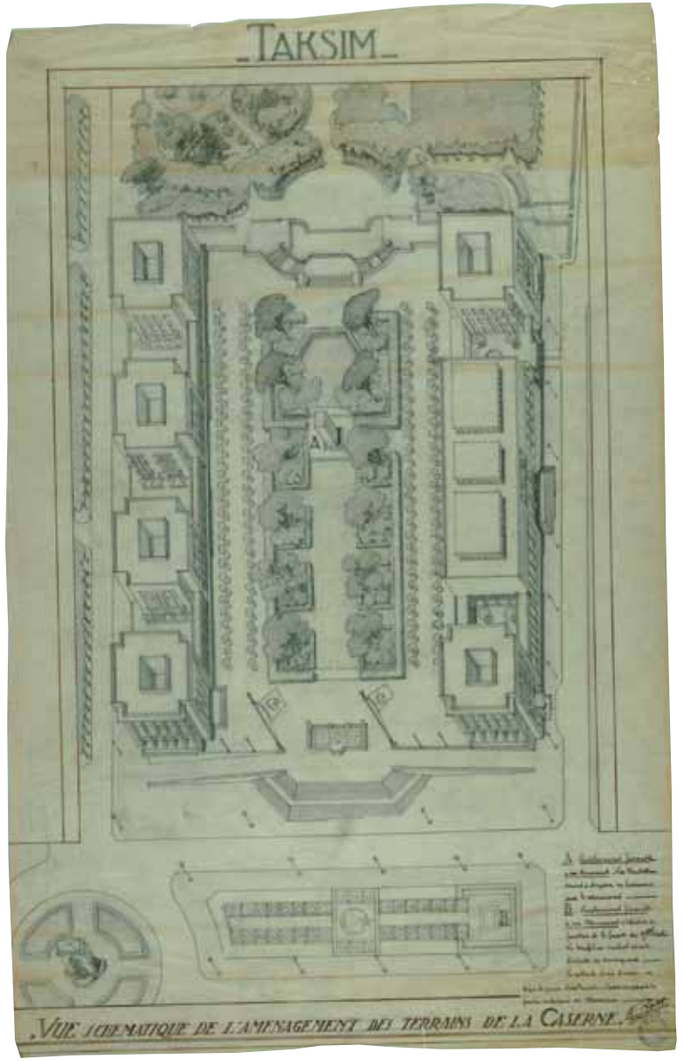
Taksim İnönü Gezisi düzenlemesi. Plan. Henri Prost, 17 Kasım 1939

Project for Taksim İnönü Esplanade. Plan. Henri Prost, 17 Kasım 1939

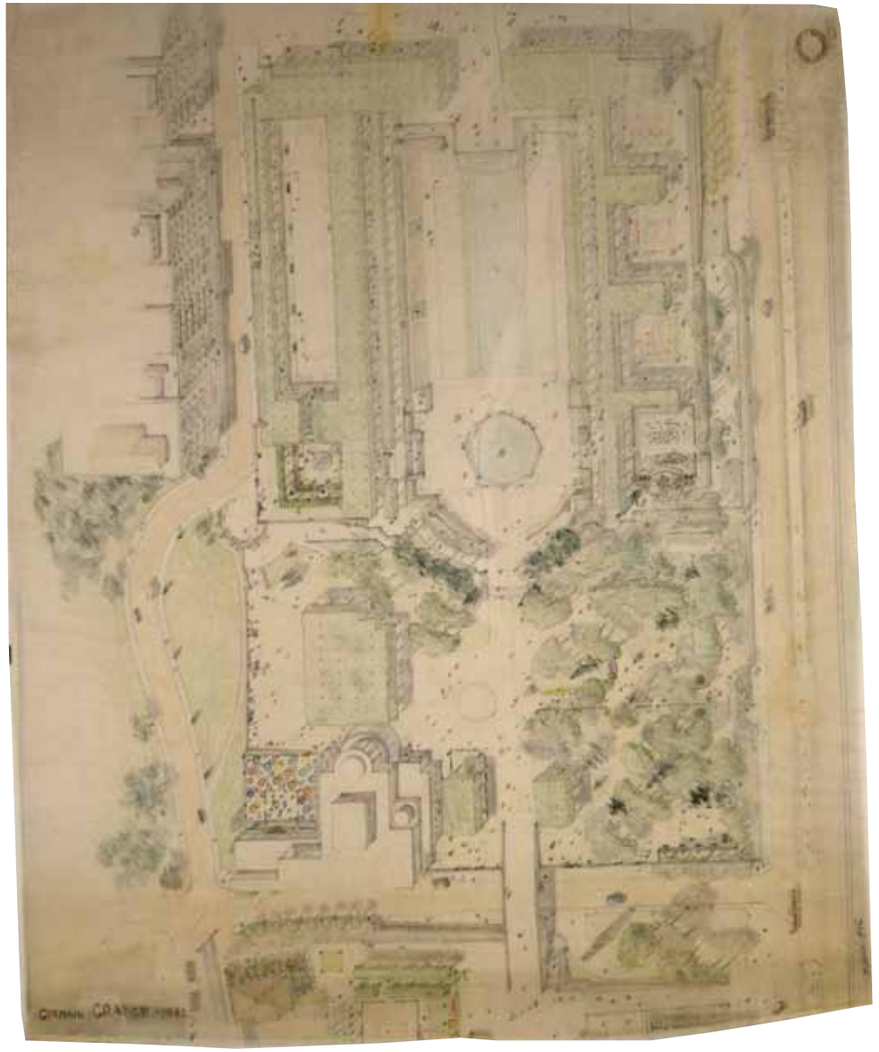
(343 AA 123 (doc. HP.DES.27-1.1) Académie d'architecture/Cité de l'architecture et du patrimoine/Archives d'architecture du XXe siècle)

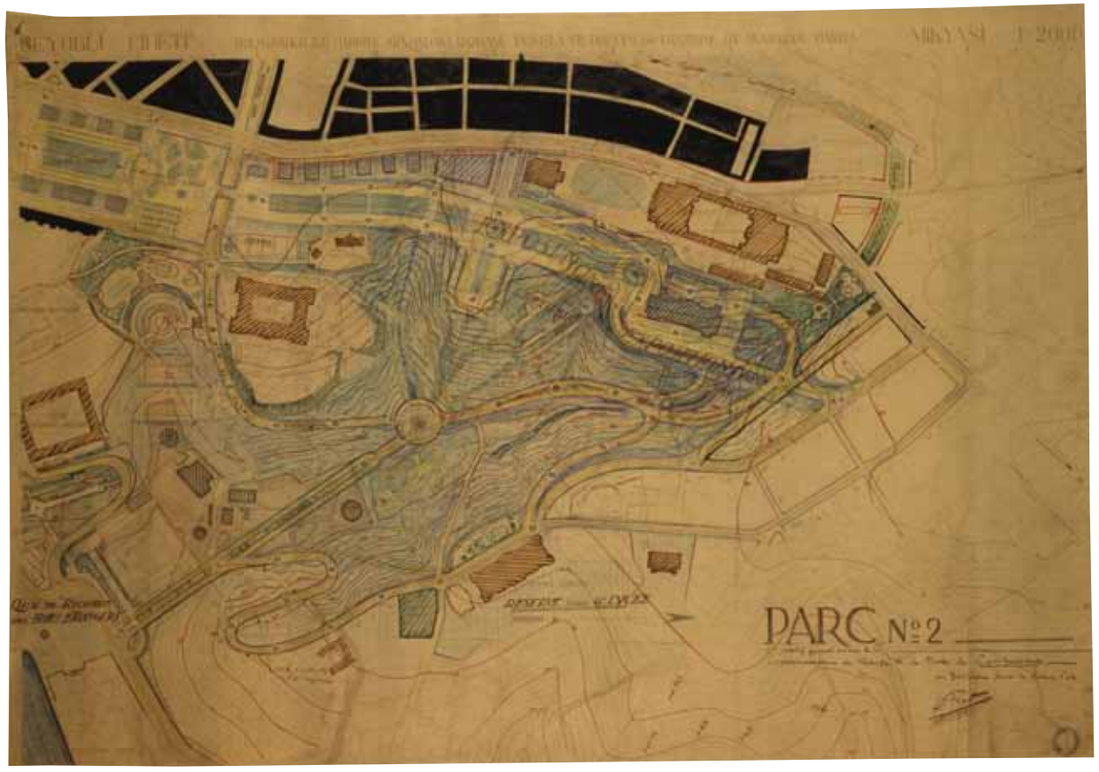
31
Taksim İnönü Gezisi düzenlemesi. Parkın simetri aksından kesit ve öneri yapı blokları için şematik cephe etüdü.
Henri Prost, 20 Kasım 1939
Project for Taksim İnönü Esplanade. Site Section from the symmetry axis of the esplanade and schematic study for the proposed building blocks. Henri Prost, 20 december 1939.
(343 AA 123. (doc. HP.DES.27-2.1) Académie d'architecture/Cité de l'architecture et du patrimoine/Archives d'architecture du XXe siècle)

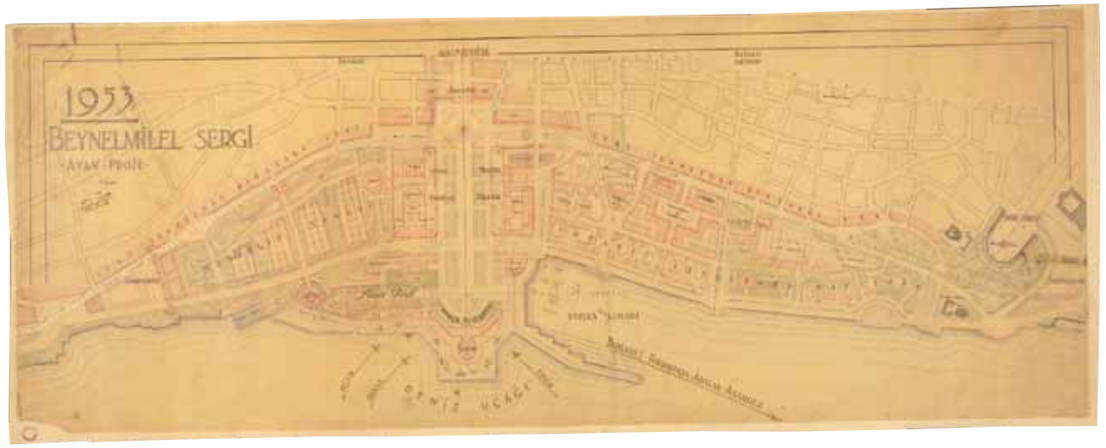
32
Taksim İnönü Gezisi. "Taksim Kışlası arazisi için önerilen düzenlemenin şematik görünüşü." Aksonometrik çizim.
Henri Prost, Aralık 1939
Taksim İnönü Esplanade. "Schematic view of the arrangement for the site of the Taksim barracks." Axonometric drawing.
Henri Prost, December 1939
(343 AA 123. (doc. HP.DES.27-3.1) Académie d'architecture/Cité de l'architecture et du patrimoine/Archives d'architecture du XXe siècle)

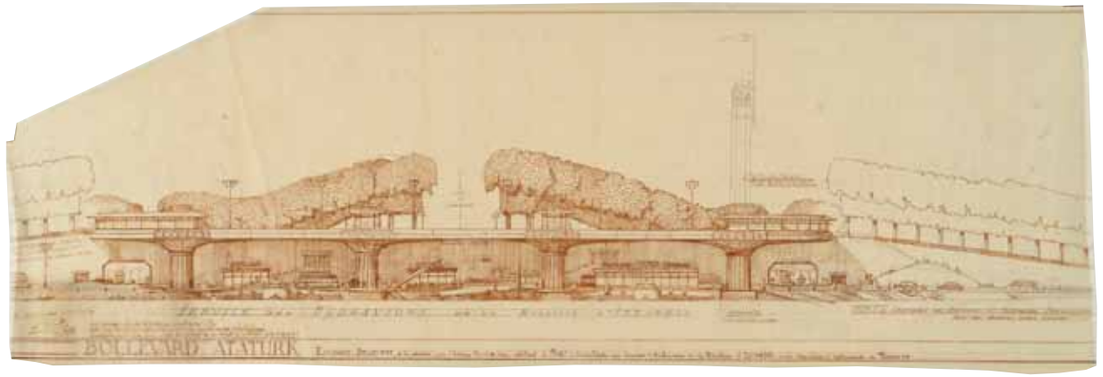
33
Taksim İnönü Gezisi, Taksim Meydanı ve çevresindeki öneri yapılar. Aksonometrik çizim.
Çizen: Germain Grange, 22 Ocak 1942.
Taksim İnönü Esplanade, Taksim Square and its surroundings. Axonometric drawing by Germain Grange, 22 January 1942
(343 AA 123. (doc. NR.09-07-08.01) Académie d'architecture/Cité de l'architecture et du patrimoine/Archives d'architecture du XXe siècle)

34
2 No.lu park ve Fatih'in gemilerini Boğaz'dan Haliç'e geçirmesinin anısına düzenleme. 1/2000 Ölçekli plan. Henri Prost, Nisan 1938.
The preliminary project of the Park No. 2 including an arrangement for commemorating the passage of the Conqueror's navy from the Bosphorus to the Golden Horn. Plan layout at 1/2000 scale. Henri Prost, April 1938.
(343 AA 141 (doc. HP.DES.70-2.1) Académie d'architecture/Cité de l'architecture et du patrimoine/Archives d'architecture du XXe siècle)

35
Yenikapı'da 1953 Beynelmilel Sergi düzenlemesi önerisi. 1/2000 ölçekli Avan Proje. Henri Prost, 30 Ocak 1943.
Project for the 1953 International Exposition at the Yenikapı quarter. Preliminary Project at 1/2000 scale.
Henri Prost, 30 January 1943.
(343 AA 308. (doc. HP.DES.49-1.1) Académie d'architecture/Cité de l'architecture et du patrimoine/Archives d'architecture du XXe siècle)

36
Yenikapı'da Atatürk Bulvarı'nın uzantısında manzara terası ve deniz uçakları rıhtım düzenlemesi. Denizden görünüş. Henri Prost, 1949.
Project for a belvedere and a port for seaplanes at Yenikapı, in the continuity of Atatürk Boulevard. Elevation from the sea. Henri Prost, 1949.
(343 AA 306 (doc. HP.DES.31-3.1) Académie d'architecture/Cité de l'architecture et du patrimoine/Archives d'architecture du XXe siècle)